

حال خوب معلم و صلاحیت حرفه‌ای او

■ نجمه مسعودی

دبیر ریاضی، متوسطه دوره اول

نجمه مسعودی مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد ریاضی از دانشگاه یزد دارد و یکی از دبیران ریاضی متوسطه دوره اول در مجتمع آموزشی جواد الائمه (ع) است. وی از سال ۱۳۸۶ تاکنون با این مجموعه همکاری دارد.

در سفری آموزشی که به تازگی، به کشور ترکیه، برای بررسی نظام آموزشی این کشور و بازدید از مدرسه‌های آن داشتیم، گروه بازدیدکننده از مسئولان و مدیر هر مدرسه این سؤال را می‌پرسید: «آیا حال دانش‌آموزان شما در این مدرسه خوب است؟» من با خود می‌اندیشیدم چرا باید این سؤال مطرح شود. سؤالی که بی‌شک هر مدیر، با دلایل خودش، پاسخ مثبت به آن خواهد داد.

بر آن شدم در مورد «رضایت و شادی دانش‌آموزان» کنکاش کنم. البته به قول یکی از استادان، یافتن یا ایجاد شادی در هر فرد مقوله پیچیده و منحصر به فردی است؛ زیرا شادی و رضایت امری کاملاً درونی است. چه بسا مواقعی که دانش‌آموزی مسئله‌ای را با سختی حل می‌کند یا آزمایشی را با تلاش فراوان انجام می‌دهد یا در پروژه هنری طاقت فرسایی مشارکت می‌کند، اما حس غرور و اعتماد به نفس ناشی از حل مسئله و انجام صحیح کار، برای او، شادی و نشاطی بس عمیق به وجود خواهد آورد. در این میان، بررسی نقش معلم و پیمودن سلامت این مسیر تا دستیابی به نتیجه نهایی که همانا حس رضایتمندی درونی و شادی پایدار است، حائز اهمیت خواهد بود.

حال بچه‌ها چگونه در مدرسه خوب می‌شود یا لااقل خوب می‌ماند؟

«تیموتی دی واکر» نویسنده کتابی است به نام مانند فنلاند تدریس کنید که در آن ۳۳ راهبرد را برای داشتن کلاسی شاد بیان کرده است. وی به این موضوع اذعان دارد که معلم فنلاندی قبل از هر چیز می‌داند چگونه فارغ از برنامه درسی و چگونگی طراحی درس، از تدریس و بودن در کلاس لذت ببرد. سؤال مهم و اساسی در کسب صلاحیت حرفه‌ای معلم چرایی و چگونگی لذت بردن از شغل معلمی است تا در کنار حال خوب معلم، حال دانش‌آموز نیز خوب باشد؛

را ببیند. ممکن است او پدری باشد که خودش در زمینه‌ای تخصص دارد و از جایگاه اجتماعی خوبی هم برخوردار است و از وضعیت فعلی فرزندش ناراضی است. معلم با همدلی می‌تواند تحلیل خود را از موضوع ارائه دهد و برای آن پیشنهادهایی هم بیان کند. در واقع کشف ریشه ناراضی، راه حل آن مشکل خواهد بود. به عبارتی مهارت «همدلی» مؤلفه‌ای اصلی در صلاحیت حرفه‌ای یک معلم است.

۲. همیار یکدیگر باشیم

گاهی در روند تدریس یا چالش‌هایی که به وجود می‌آید، معلم به دلایلی قادر نیست به تنهایی وضعیت را به سمت مثبت پیش ببرد. در این مواقع، انجام کاری گروهی می‌تواند راه حل مفیدی باشد.

معلمان می‌توانند با ایجاد گروه‌های دوستانه، در وضعیت‌های خاص، تشکیل جلسات اضطراری یا حتی در وقت‌های

اینکه چگونه می‌توان ساختارهای کهنه قدیمی را در هم شکست و آن مقایسه‌های نخ‌نماشده را دور ریخت و اتفاقاً در چهارچوب همان مواد درسی، با توجه به حال همان روز بچه‌ها، درس را پیش برد و از قضا به نتیجه‌های خوبی هم دست یافت و اینکه چگونه می‌توان هویت بچه‌ها را به هویت کلاس درس پیوند زد و برای بودن در کلاس شوق ایجاد کرد.

راز شادابی و حال خوب معلم چیست؟

۱. زودرنج نباشیم

در یک روز کاری، ممکن است معلم با دانش‌آموزان یا والدین آن‌ها یا حتی همکارانش اصطکاک داشته باشد. این اصطکاک منجر به این می‌شود که معلم یا واکنشی منفعلانه داشته باشد یا به عکس موضعی پرخاشگرانه بگیرد. از این رو، مهم‌ترین اصل شادابی یک معلم تمرین «تاب‌آوری» است.

چگونه آستانه تحمل خود را در موقعیت‌های متفاوت افزایش دهیم؟

فرض کنیم پدری از نمره ریاضی فرزندش از معلم شکایت دارد و این موضوع را با عبارات تند بیان می‌کند. معلم می‌تواند به جای اینکه نوک تیز اتهام را سمت خود ببیند و بخواهد آن را مرتفع سازد، سعی کند ابتدا خوب گوش دهد، فکر کند و نکات مثبت

استراحت بین کلاسی فشار به وجود آمده را تقسیم و با یکدیگر مشورت کنند. سپس با استفاده از تجربه‌های دیگران، در خصوص موضوع، تصمیمی نهایی بگیرند. این خود در مسیر حال خوب معلم قدم مؤثری خواهد بود؛ مثلاً دانش‌آموزی در درسی ضعیف

است. معلم می‌تواند با پرس‌وجوی احوالات دانش‌آموز، از معلم سال گذشته‌اش، از شناخت و تجربه او برای صرفه‌جویی در وقت و بهره‌وری بهتر استفاده کند. همچنین کارکنان مدرسه می‌توانند، با بیان خلاصه‌ای از وضعیت خاص برخی از دانش‌آموزان، معلم را برای پذیرش برخی حوادث احتمالی این دانش‌آموزان آگاه کنند. در واقع «توانایی کار تیمی» می‌تواند از مؤلفه‌های دیگر صلاحیت حرفه‌ای یک معلم باشد.

۳. قبل از هر چیز بدانیم که ما یک انسانیم

هر انسانی نیاز به استراحت و وقت‌گذراندن با خود و خانواده‌اش دارد. به نظر می‌رسد می‌توانیم طراحی سؤال، اوراق تصحیح‌نشده و کارهای دیگر را به‌گونه‌ای مدیریت کنیم که به منزل و وقت خانواده کشیده نشود. گاهی بی‌توجهی به خود و به اطرافیان می‌تواند معلم را با فرسودگی و بازدهی ناکافی روبه‌رو کند و برچسب‌هایی مثل تنبلی و بی‌توجهی را متوجه او سازد.

و البته نیاز معلم به استراحت و بازیابی قوا در طول سال تحصیلی مساعدت مدیران و عوامل امر را می‌طلبد که مسیر صلاحیت حرفه‌ای و شادابی معلم را هموارتر می‌سازد.

معلمی با حال خوب چگونه دانش‌آموزانی را پرورش می‌دهد؟

حال خوب معلم چگونه در کلاس بروز پیدا می‌کند؟ ساده‌ترین نشانه حال خوب معلم آرامش دانش‌آموزان است؛ اما حفظ این آرامش چگونه ممکن است؟

۱. معلم و کارکنان مدرسه باید متوجه باشند دانش‌آموزان در وهله اول انسان هستند و به تبع آن نیاز به استراحت دارند. یک معلم با توجه به سن و پایه تحصیلی دانش‌آموزانش و بازه زمانی که در کلاس آن‌ها سپری می‌کند، می‌تواند کلاس را به بخش‌های کوچک‌تر تقسیم کند؛ مثلاً می‌تواند، بعد از هر ۳۵ دقیقه تدریس، از ورزش‌های کششی ۵ دقیقه‌ای یا تمرین‌های کوتاه تنفس

در واقع کشف ریشه نارضایتی، راه حل آن مشکل خواهد بود. به عبارتی مهارت «همدلی» مؤلفه‌ای اصلی در صلاحیت حرفه‌ای یک معلم است.

صحیح در بین تدریس استفاده کند. تجربه نشان داده است که این تمرین‌ها بازدهی و توجه دانش‌آموزان را به میزان زیادی افزایش می‌دهد.

۲. معلم باید تا جایی که امکان دارد خودش و کلاسش را از حواشی متعدد دور کند؛ مثلاً اجازه ندهد دانش‌آموزان از همکاران دیگر بد بگویند یا اینکه فضای کلاس را در حد امکان از شلوغی بصری و صوتی مصون دارد یا میز و صندلی‌ها را به‌گونه‌ای بچیند که امکان حرکت راحت بین آن‌ها وجود داشته باشد.

عواملی که باعث ایجاد احساس غلظه و کسش بیشتر دانش‌آموز به کلاس و شور و نشاط درونی در او می‌شود، چیست؟

۱. آزادی بیشتری به دانش‌آموز داده شود معلم باید اطمینان داشته باشد که دادن آزادی به دانش‌آموزان هیچ دردسری به وجود نخواهد آورد؛ ولی این به آن معنا نیست که بچه‌ها را به حال خودشان رها کنیم؛ مثلاً در درس تاریخ بهتر است به بچه‌ها آزادی داده و از آن‌ها خواسته شود در مورد موضوع مورد نظر مطالعه کنند. سپس هر سؤالی را که بچه‌ها به ذهنشان می‌رسد، فهرست کنیم. بعد از آن، افرادی را که سؤالات مشترک دارند، در یک گروه بگذاریم و برای سؤالات آن‌ها پاسخ‌هایی بیابیم. شاید این فرایند زمان‌بر به نظر برسد، ولی نتیجه کار خیلی بهتر از زمانی است که معلم خودش را متکلم وحده و دانای کل کلاس می‌داند.

۲. تعیین مسیر و روند کلاس با دانش‌آموز باشد

معلم برای اینکه بتواند بین آزادی دادن و تعیین اهداف کلاس تعادل برقرار کند، بهتر است خود دانش‌آموزان مسیر را تعیین کنند. این‌گونه هویت دانش‌آموز با هویت کلاس درس پیوند خواهد خورد؛ مثلاً برای

اینکه معلم بخواهد معیارهای انشای خوب را تدریس کند، به جای اینکه آن معیارها را فهرست کند و هدف را شرح دهد، می‌تواند مجموعه‌ای از متن‌ها را به گروه‌های دانش‌آموزی بدهد و آن‌ها، با مشورت، بهترین متن از نظر نگارشی را انتخاب و دلیل‌های خود را اعلام کنند.

سپس معلم با سوارشدن بر خروجی هر گروه معیارهای درست را اعلام کند.

۳. دانش‌آموز در ارزشیابی خود دخیل باشد

دانش‌آموز باید پیشرفت خود را در جریان یادگیری احساس کند. این اتفاق با انتخاب روش ارزشیابی مناسب رخ خواهد داد. معلم باید برنامه‌ای جدی و منسجم برای ارزشیابی دانش‌آموز داشته باشد با این تفاوت که ارزشیابی‌ها معمولاً به صورت کیفی باشد و هر فرد متناسب با خودش سنجیده شود؛ مثلاً اگر موضوع درس درباره یکی از رفتارها یا ناهنجاری‌های اخلاقی است، می‌توان از دانش‌آموز خواست راجع به یک مشکل اخلاقی مثل دروغگویی بنویسد که خودش یا اطرافیانش به نوعی با این معضل دست‌وپنجه نرم می‌کنند. وی باید شرح دهد که چرا این مورد را انتخاب کرده است. حسن این ارزشیابی علاوه بر دخیل بودن دانش‌آموز در کل فرایند ارزشیابی این است که او به نوعی خودآگاهی به خود و محیط اطرافش دست خواهد یافت.

۴. به دانش‌آموز اجازه خطر کردن داده شود

بهتر است معلم در مواقعی که دانش‌آموز می‌خواهد کاری انجام دهد که احتمال دارد در آن شکست بخورد، آزادی عمل را به او بدهد تا دانش‌آموز دید واقعی‌تری به خودش پیدا کند.

تجربه شخصی من در سال تحصیلی گذشته با دانش‌آموزان کلاس هشتم بود؛ گروهی از نوجوانان که به اذعان اهل فن سخت‌ترین گروه سنی محسوب می‌شوند. رعایت برخی از این اصول علاوه بر حال خوب دانش‌آموزان و از قضا فراغت بال و لذت بردن و آرامش من در این کلاس، نتیجه‌های خوب تحصیلی را نیز رقم زد؛ مثلاً در درس هندسه که معمولاً به سبب ناتوانی در تجسم و تحلیل، مبحثی سخت برای تدریس به حساب می‌آید، با اجرای طرح درسی دانش‌آموزم‌محور و بازی‌های گروهی نتیجه بهتری نسبت به سال‌های قبل به دست آوردم. این در حالی است که در سال‌های گذشته تلاش بیشتری صورت می‌گرفت.

در پایان خاطر نشان می‌شود معلم و دانش‌آموز انسان‌هایی هستند که ممکن است گاهی خستگی بر آن‌ها غلبه کند و نیاز به استراحت یا در مواقعی حمایت داشته باشند. پیشبرد صحیح امر آموزش جز با نگاه انسانی و چاشنی همدلی امکان‌پذیر نخواهد بود. ■

نیاز معلم به استراحت و بازیابی قوا در طول سال تحصیلی مساعدت مدیران و عوامل امر را می‌طلبد که مسیر صلاحیت حرفه‌ای و شادابی معلم را هموارتر می‌سازد.